

*Стефанчук Р.О.,
завідувач кафедри цивільно-правових
дисциплін Хмельницького інституту
регіонального управління та права,
кандидат юридичних наук*

ДО ПИТАННЯ ТРЕТЬОЇ КОДИФІКАЦІЇ ПРИВАТНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Конституція України на сьогодні закріплює основні засади приватноправового регулювання та охорони суспільних відносин. Свою більш детальну регламентацію вказані відносини віднаходять у відповідних нормативно-правових актах. Однак в сучасних умовах слід виділити дві основні проблеми: велика кількість нормативно-правових актів, які врегульовують та охороняють приватні правовідносини та їх внутрішня неузгодженість між собою. Саме це і зумовлює нагальність систематизації зазначених нормативно-правових актів.

Кодифікація нормативно-правових актів на сьогодні є одним з найбільш ефективних способів систематизації законодавства. Її сутність полягає у створенні на підставі аналізу існуючих нормативно-правових актів єдиного нового нормативно-правового акту. І оскільки Україна є державою, яка тяжіє до континентальної системи приватного права, а точніше її германської гілки, то даний кодифікований нормативно-правовий акт повинен бути вибудований за пандектною системою. В його основі має лежати цивілістична доктрина, яка ґрунтується на єдиному та однаковому розумінні приватноправових процесів і не містить внутрішніх протиріч і неузгодженостей.

Аналізуючи новітню історію права України, слід відмітити, що з початку ХХ ст. в Україні відбулось три кодифікації приватного законодавства.

Перша кодифікація цивільного законодавства відбулась у 1922 році, коли після входження України до СРСР на правах союзної республіки цивільні відносини почали врегульовуватись новим тоді Цивільним кодексом Української РСР 1922 року, який за своєю сутністю був калькою відповідного кодексу Російської РФСР. Проте сам факт прийняття даного нормативно-правового акту переоцінити важко. Ним вперше на кодифікаційному рівні були згруповані відповідні нормативно-правові акти, що врегульовували та охороняли майнові відносини. Беззаперечно, що ЦК УРСР 1922 року відіграв ту роль, яку йому було відведено часом. Саме цим нормативно-правовим актом вперше на законодавчому рівні були інтегровані та логічно розміщені основні цивільно-правові інститути, що стало підґрунтям для подальших кодифікацій приватного законодавства, які рецепіювали основні положення даної кодифікації.

Наступна кодифікація приватного законодавства відбулась у 1961-1969 роки. В цей період приймаються та вводяться в дію Основи цивільного законодавства Союзу РСР та союзних республік (1961 р.), Цивільний кодекс Української РСР (1964 р.) та Кодекс про шлюб та сім'ю Української РСР (1969 р.). Характерною ознакою цієї кодифікації є більш широке охоплення приватних відносин, які підлягають правовому регулюванню. Так, вперше до сфери приватноправового (цивільно-правового) регулювання відносяться особисті немайнові відносини, більш детально регламентуються і існуючі до цього відносини з приводу власності, зобов'язальні відносини тощо. Однак, знову ж таки чистою кодифікацією приватного законодавства цей процес назвати не можна, оскільки він є не єдиною завершеною кодифікацією, а швидше процесом систематизаційного укрупнення, оскільки його результатом став не єдиний кодекс приватного права, а декілька кодифікованих актів, якими в тій чи іншій мірі регулювались та/чи охоронялись приватні відносини.

Загальні положення цивільного права

На сьогодні в Україні триває третя кодифікація приватного законодавства. Початком її стала робота групи у складі провідних вітчизняних цивілістів над проектом нового Цивільного кодексу. До основних завдань, які стояли перед розробниками, слід було б віднести створення такого нормативно-правового акту, який би:

- 1) був спрямований на утвердження ринкових процесів та відходу від планово-централізованої економіки;
- 2) забезпечував рівність прав та свобод усіх учасників приватноправових відносин та гарантував їх реалізацію;
- 3) одночасно містив усі сучасні тенденції цивілістичної думки та рецепіював би класичне приватноправове регулювання цивілістичних процесів;
- 4) був єдиним кодифікованим нормативно-правовим актом у сфері приватноправового регулювання.

26 серпня 1996 року даний проект був внесений на розгляд у Верховну Раду України. Безперечно, що на той час він був своєчасним та необхідним нормативно-правовим актом, який досить вдало зумів інтегрувати до своєї структури усі основні приватноправові інститути. Проте, його тривале перебування у стінах парламенту, а також постійні неузгоджені правки, які інколи носили далеко не “косметичний” характер і руйнівно відображались на його логічності та послідовності, призвели до того, що 29 листопада 2001 року Верховною Радою України був прийнятий Цивільний кодекс України.

Аналізуючи даний нормативно-правовий акт, слід дійти висновку, що ні за змістом, ні за формою він не може претендувати на роль єдиного приватноправового кодифікованого акту, за таких обставин:

- 1) з нього були вилучені відповідні структурні частини, якими регулювались приватноправові відносини в сфері сімейних відносин та цивільних відносин за участю іноземного елемента (міжнародно-правові відносини);
- 2) окремі його частини не носять характеру кодифікації, а є бланкетними нормами, що не знімає проблему множинності нормативно-правових актів, які діють в цій сфері і не вирішує питання створення єдиного нормативного акту;
- 3) окремі його положення суперечать уже чинним на сьогодні нормативно-правовим актам, якими також врегульовуються приватноправові відносини, наприклад, Земельному кодексу України;
- 4) він допускає дуалізацію приватноправового регулювання, оскільки був прийнятий разом із Господарським (комерційним) кодексом України.

З огляду на це, хотілося б визначити основні критерії, які повинні бути враховані при проведенні кодифікації приватноправового законодавства:

1. Розпочинати кодифікаційну діяльність слід лише після прийняття основного закону держави - Конституції, якою б визначались основні правові засади приватноправового регулювання. В Україні ж окремі приватноправові кодифікації були проведені задовго до прийняття Конституції України, так, наприклад, процедура “латання” чинного Цивільного кодексу УРСР, чи Земельний кодекс України (18.12.1991 р.). Беззаперечно, їх існування суттєво спростило врегулювання відповідних приватноправових відносин, проте на сьогодні проявляється чітка тенденція у необхідності “підігнання” даних кодексів до конституційних параметрів.

2. Жодна приватноправова кодифікація не повинна прийматись без відповідного прийняття його процесуального “двійника”, адже саме процесуальні норми дають можливість ефективно та в повній мірі застосовувати матеріальне законодавство.

3. Приватноправова кодифікація має проводитись паралельно з кодифікацією адміністративного законодавства. Оскільки перша з них врегульовує відносини координації, а друга - субординації. Але обидві вони повинні бути направлені на всебічний захист прав та охоронюваних законом інтересів громадянина (фізичної особи) в громадянському суспільстві.

4. Приватноправова кодифікація повинна бути єдиною, тобто не допускати роз'єднання на окремі нормативно-правові акти шляхом виділення Сімейного, Господарського, Міжнародного приватного та інших кодексів, що зробило б можливим однакове врегулювання усіх приватні відносини між юридично рівними суб'єктами. Адже роз'єднання даних нормативно-правових актів беззаперечно призведе до відхилень в приватноправовому регулюванні.

5. Підвищити роль загальних положень приватного законодавства як основних фундаментальних начал, на яких повинна будуватись та з урахуванням яких повинна функціонувати уся приватноправова система.

6. Здійснення приватноправової кодифікації за часом повинно передувати прийняттю інших кодифікованих актів, які повинні бути зорієнтованими на дану кодифікацію. Це унеможливить існуючу на сьогодні ситуацію, коли фундаментальна кодифікація приватного законодавства повинна "підлаштовуватись" під вже прийнятий Земельний кодекс України, який врегульовує окремі питання приватноправового регулювання та суперечить в деяких питаннях основним його принципам.

7. При кодифікації слід виходити з принципу максимального охоплення суспільних відносин, які підлягатимуть приватноправовому регулюванню, щоб уникнути таких явищ, якими є, наприклад, Основи законодавства.

У зв'язку з вищевикладеним слід відмітити, що кодифікація є найбільш придатною для систематизації приватноправового законодавства в Україні як державі з континентальною системою права. Саме завдяки кодифікації законодавства можливо забезпечити єдиний підхід до врегулювання суспільних відносин в тій чи іншій сфері життя, а також забезпечити єдність у розумінні законодавчих принципів як основоположних начал нормотворчої діяльності. Проте цей процес повинен базуватись на загальних принципах кодифікації, з урахуванням проголошених Конституцією пріоритетів, бути логічно виваженим та послідовним задля загальної мети - побудови правової держави та громадянського суспільства.

Паліюк В.Я.,

заступник голови апеляційного суду

Миколаївської області,

кандидат юридичних наук

ЩОДО СПРАВЕДЛИВОСТІ, ДОБРОСОВІСНОСТІ ТА РОЗУМНОСТІ В ЧИННОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

 праведливість, добросовісність та розумність в цивільному праві, як слушно вважають науковці, відносяться до оціночних понять¹. Слід підкреслити, що ці категорії все частіше зустрічаються в чинному законодавстві України. Вони мають суттєве значення для розвитку цивільно-правових відносин та в забезпеченні належного судового захисту прав суб'єктів цих відносин. Однак, невизначеність на законодавчому рівні справедливості,